

Bölüm 1

Çocuklarda Psikososyal Sağlığı Etkileyen Risk Faktörleri

Dilek MENEKŞE¹
Sinem YALNIZOĞLU ÇAKA²
Nursan ÇINAR³

GİRİŞ

Çocukluk dönemi, aile/bakım veren arasında karşılıklı duygusal bağ kurma ve bireyin sağlıklı fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimi için ne kadar önemli olduğu yüzyıllardır bilinen bir gelişim evresidir (Erol vd., 2010). Psikososyal terimi, bireylerin psikolojik yönleri ile yaşadıkları sosyal deneyimler arasındaki yakın bağlantıyı vurgulamak için kullanılır. Psikolojik etkiler; bilişsel (düşüncelerin ve öğrenmenin temeli olarak algı ve hafıza), duygusal (duygular) ve davranışsal olmak üzere farklı işleyiş düzeylerini etkileyen faktörlerdir. Sosyal etkiler; ilişkiler, aile ve toplum ağları, kültürel gelenekler, okul veya iş gibi yaşam görevleri dahil olmak üzere ekonomik durumlarla ilgilidir. Çocuklarda duygusal, davranışsal ve psikiyatrik sorunlar, enfeksiyon, beslenme ve yaralanma gibi fiziksel mortalite ve morbidite nedenlerinden daha az çalışılıp izlenmesine rağmen önemli bir halk sağlığı sorunudur (Pavel vd., 2007).

Çocuğun psikososyal yönü iki kavramdan oluşur. Çocuğun psikolojik yönü duygu, düşünce, tutum, değer yargıları, hafıza, gerçekleri ve kendini değerlendirme gibi özelliklerini belirtirken, sosyal yönü yaşadığı çevre, şartlar ve insan ilişkilerini içerir. Bu nedenle çocuğun bedensel, sosyal ve duygusal yönleri bir

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., Sakarya

² Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., Kocaeli

³ Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD., Sakarya

çalışmalarda şiddet uygulanan çocuklarda depresyon, uyuşturucu kullanımı, intihar gibi ruhsal ve davranışsal sorunların ortaya çıktığı belirtilmiştir. Doğrudan veya dolaylı olarak silahlı çatışmalara maruz kalan çocuklarda, yaralanma, hastalanma, travmatik amputasyon, çeşitli somatik şikayetler, idrar kaçırma, kabızlık gibi sorunlar, uyku ve psikolojik bozukluklar görülebilmektedir (Kadir vd., 2019). Ayrıca şiddet gören çocukların aynı davranışları başkası üzerinde uygulama olasılığının yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Şiddet uygulayan ve şiddet uygulanan çocukların korunması hepimizin görevidir. Medya farkındalığına, aile tutum ve davranışlarına yönelik eğitimlerin düzenlenmesi çocukların korunmasında önemli bir önlemdir.

KAYNAKLAR

- Abe, M., & Hanakawa, T. (2009). Functional coupling underlying motor and cognitive functions of the dorsal premotor cortex. *Behavioural brain research*, 198(1), 13-23. <https://doi.org/10.1016/j.bbr.2008.10.046>
- Ageranioti-Bélanger, S., Brunet, S., D'Anjou, G., Tellier, G., Boivin, J., & Gauthier, M. (2012). Behaviour disorders in children with an intellectual disability. *Paediatrics & Child Health*, 17(2), 84-88. <https://doi.org/10.1093/pch/17.2.84>
- Ak, B. (2018). Kronik ve yaşamı tehdit edici/ ölümcül hastalığı olan çocuk ve hemşirelik yaklaşımı Z.Conk, Z.Başbakkal, H.Bal Yılmaz, B. Bolışık (Eds). Pediatri Hemşireliği. (2. Baskı, ss.913-942), Akademisyen Tıp Kitapevi.
- Akoğlu, G., & Karaaslan, T. (2020). COVID-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-103.
- Albanese, A. M., Russo, G. R., & Geller, P. A. (2019). The role of parental self-efficacy in parent and child well-being: A systematic review of associated outcomes. *Child: Care, Health and Development*, 45(3), 333-363. doi:10.1111/ cch.12661
- Alvarez, H.K, & Ollendick, T.H. (2003). Individual and psychosocial risk factors. In A.E Essau (Ed.) *Conduct and oppositional defiant disorders- Epidemiology, risk factors, and treatment* (Chapter 4, pp. 97-116). Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Amado, B.G., Arce, R., & Herraiz, A. (2015). Psychological injury in victims of child sexual abuse: a meta-analytic review. *Psychosoc Interv*, 24, 49-62. <https://doi.org/10.1016/j.psi.2015.03.002>
- Amare, M., Arndt, C., Abay, K.A., & Benson, T. (2018). Urbanization and child nutritional outcomes. *The World Bank Economic Review*, 34(1),63-74. <https://doi.org/10.1093/wber/lhy015>
- Ameye, H., & Weerdt, J.D. (2020). Child health across the rural-urban spectrum. *World Development*, 130, 104950m
- Amjad, S., MacDonald, I., Chambers, Y., Osornio-Vargas, A., Chandra, S., Voaklander, D., & Ospina, M.B. (2018). Social determinants of health and adverse maternal and birth outcomes in adolescent pregnancies: A systematic review and meta-analysis. *Paediatr Perinat Epidemiol.*, 33(1), 88-99.doi: <https://doi.org/10.1111/ppe.12529>.
- Ayaz Alkaya, S. & Avşar, F. (2017). Okul çağı çocuklarının akran zorbalığı durumları ile atılgnalık düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araş-*

- tırma Dergisi, 14 (3): 185-191 <https://doi.org/10.5222/HEAD.2017.185>
- Aydın, D., Şahin, N., & Akay, B. (2017). *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1):8-14 <https://doi.org/10.5222/buchd.2017.008>
- Bagner, D. M., Rodríguez, G. M., Blake, C. A., Linares, D., & Carter, A. S. (2012). Assessment of behavioral and emotional problems in infancy: A systematic review. *Clinical child and family psychology review*, 15(2), 113-128. <https://doi.org/10.1007/s10567-012-0110-2>
- Barlow, J., Smailagic, N., Huband, N., Roloff, V., & Bennett, C. (2012). Group-based parent training programmes for improving parental psychosocial health, *Cochrane Database Syst Rev.*, 13(6), CD002020. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD002020.pub3>.
- Bartik, W., Maple, M., Edwards, H., Kiernan, M. (2013). The psychological impact of losing a friend to suicide. *Australas Psychiatry* 2013 Dec;21(6):545-9. <https://doi.org/10.1177/1039856213497986>.
- Biederman, J., Faraone, S. V., Monuteaux, M. C., & Feighner, J. A. (2000). Patterns of alcohol and drug use in adolescents can be predicted by parental substance use disorders. *Pediatrics*, 106(4), 792-797. <https://doi.org/10.1542/peds.106.4.792>
- Bista, B., Thapa, P., Sapkota, D., Singh, S.B., & Pokharel, P.K. (2016). Psychosocial Problems among adolescent students: An exploratory study in the central region of Nepal. *Front. Public Health*, 4, 1-7. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2016.00158>
- Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., ... & Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee. (2017). Early childhood development coming of age: science through the life course. *The Lancet*, 389(10064), 77-90. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)31389-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)31389-7)
- Blustein, E. C., Munn-Chernoff, M. A., Grant, J. D., Sartor, C. E., Waldron, M., Bucholz, K. K., ... & Heath, A. C. (2015). The association of low parental monitoring with early substance use in European American and African American adolescent girls. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 76(6), 852-861. <https://dx.doi.org/10.15288%2Fjsad.2015.76.852>
- Bowlby, D. (1973). *Attachment and loss II: Separation*. Basic Books.
- Brugman, E., Reijneveld, S. A., Verhulst, F. C., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2001). Identification and management of psychosocial problems by preventive child health care. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 155(4), 462-469. <http://dx.doi.org/10.1001/archpedi.155.4.462>
- Call, K. T., Riedel, A. A., Hein, K., McLoyd, V., Petersen, A., & Kipke, M. (2002). Adolescent health and well-being in the twenty-first century: a global perspective. *Journal of research on adolescence*, 12(1), 69-98. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00025>
- Campos, A., Barbieri, M., Torloni, M., & Guazzelli, C. (2012). Does motherhood affect the quality of life of adolescents? *J Pediatr Adolesc Gynecol.*, 25, 380-383.
- Cicchetti, D. (2010). Resilience under conditions of extreme stress: a multilevel perspective. *World Psychiatry*, 9(3), 145. <https://dx.doi.org/10.1002%2Fj.2051-5545.2010.tb00297.x>
- Clark, D. B., Kirisci, L., Mezzich, A., & Chung, T. (2008). Parental supervision and alcohol use in adolescence: Developmentally specific interactions. *Journal of developmental and behavioral pediatrics: JDBP*, 29(4), 285-92. <https://dx.doi.org/10.1097%2FDBP.0b013e31816e22bd>
- Cohen, J. S., & Biesecker, B. B. (2010). Quality of life in rare genetic conditions: a systematic review of the literature. *American Journal of Medical Genetics Part A*, 152(5), 1136-1156. <https://doi.org/10.1002/ajmg.a.33380>
- Cohen, G.J., & Weitzman, C.C. (2016). Committee On Psychosocial Aspects of Child and Family Health and Section on Developmental and Behavioral Pediatrics. Pediat-

- rics, 138 (6) e20163020. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-3020>
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mother of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations* 49, 13-24. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00013.x>
- Conk, Z., Başbakkal, Z. & Yardımcı, F. (2018). Çocuk sağlığına genel bakış. Z.Conk, Z.Başbakkal, H.Bal Yılmaz, B. Bolışık (Eds). *Pediatric Hemşireliği*. (2. Baskı, ss.1-45), Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Copeland, W., Shanahan, L., Jane Costello, E., & Angold, A. (2009). Configurations of common childhood psychosocial risk factors. *Journal of Child psychology and Psychiatry*, 50(4), 451-459. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.02005.x>
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1996). Social information-processing mechanisms in reactive and proactive aggression. *Child development*, 67(3), 993-1002. <https://doi.org/10.2307/1131875>
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children. An emotional security perspective*. The Guilford Press
- Çelebioğlu, A., Aras Doğan, Ş. (2018). Göçün Çocuk Sağlığına Yansımaları. Aydın Avcı İ, editör. *Göç ve Göçmen Sağlığı*. (1. Baskı. p.32-9.), Türkiye Klinikleri.
- Çınar, N., & Menekşe, D. (2017). . Affects of adolescent pregnancy on health of baby. *Open J Pediatr Neonatal Care*, 2(1), 012-23.
- Çınar, N., & Hıra, S. (2017). Adolesan Annelik. *Journal of Human Rhythm*, 3(1), 15-19.
- Çınar, N., Alvr, T.M., Köse, D., & Sevimli Güler, D. (2019). Adolesan annelerin ilk emzirme deneyimleri: Nitel bir çalışma. *Arch Health Sci Res*, 6, 329-341. <https://doi.org/10.17681/hsp.470571>
- Çınar N., Menekşe D. (2018). Adolesanlarda Etiketlenme, V. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu (ISMS), 16-17 Kasım 2018, Ankara.
- Dallaire, D. H., & Wilson, L. C. (2010). The relation of exposure to parental criminal activity, arrest, and sentencing to children's maladjustment. *Journal of child and family studies*, 19(4), 404-418. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10826-009-9311-9>
- Deliktas, A., Korukcu, O., & Kukulu, K. (2015). Farklı gruplarda annelik deneyimi. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 5(4), 274-283. <https://doi.org/10.5455/musbed.20150831014409>
- De Pauw, S. S., & Mervielde, I. (2010). Temperament, personality and developmental psychopathology: A review based on the conceptual dimensions underlying childhood traits. *Child Psychiatry & Human Development*, 41(3), 313-329. <https://doi.org/10.1007/s10578-009-0171-8>
- Dereli, E., & Dereli, B. (2017). Ebeveyn-Çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 227-258 . <http://dx.doi.org/10.23891/efdyu.2017.9>
- Derince, D. (2019). Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde: Savaş Mağduru Çocuklar Ve Çocuk Sağlığı Sorunları. *Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 57-70 .
- Dodge, K. A. (1993). Social-cognitive mechanisms in the development of conduct disorder and depression. *Annual review of psychology*, 44, 559. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.44.020193.003015>
- Ekşi, A.(2011). Şiddet, Zorbalık ve Kabadayılık, A. Ekşi (Ed). Ben Hasta Değilim: Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü.(2. Baskı, ss. 370-384), Nobel Tıp Kitabevleri.
- Elhamid, A.A., Howe, A., & Reading, R. (2009). Prevalence of emotional and behavioural problems among 6–12 year old children in Egypt. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 44(1), 8-14. <https://doi.org/10.1007/s00127-008-0394-1>
- Erol, N., Simsek, Z., & Münir, K. (2010). Mental health of adolescents reared in institution-

- al care in Turkey: challenges and hope in the twenty-first century. *European child & adolescent psychiatry*, 19(2), 113-124. <https://doi.org/10.1007/s00787-009-0047-2>
- Erdim, L. İnal, S., & Bozkurt, G. (2015). Psikiyatrik hastalığı olan ebeveynle yaşamanın çocuklar üzerine etkisi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2 (2), 233-240. <https://doi.org/10.17681/hsp.53760>
- Erdim, L., & Ergün, A. (2016). Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri. *HSP* 2016; 3(1): 78-84. <https://doi.org/10.17681/hsp.13621>
- Evans, G. W., Li, D., & Whipple, S. S. (2013). Cumulative risk and child development. *Psychological bulletin*, 139(6), 1342. <https://doi.org/10.1037/a0031808>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American journal of preventive medicine*, 14(4), 245-258. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(98)00017-8)
- Firestone, R., Punpuing, S., Peterson, K.E., Acevedo-Garcia, D., & Gortmaker, S.L. (2011). Child overweight and undernutrition in Thailand: Is there an urban effect? *Social Science & Medicine*, 72 (9), 1420-1428 <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.03.003>
- Garin, E., Beise, J., Hug, L., & You, D. (2016). Uprooted; The Growing Crisis for Refugee and Migrant. 1. nd. New York: Children. United Nations Children's Fund (UNICEF), 3 United Nations Plaza, New York, NY 10017, USA. <https://data.unicef.org/resources/uprooted-growing-crisis-refugee-migrant-children/>
- Geçkil, E. (2017). Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129-139. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/32271/358712>
- Gilbert, O. (2014). Adolescent Motherhood in Kenya. *Research on Humanities and Social Sciences*, 4 (23).
- Gizir, C. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Gorman-Smith, D. (2003). The Social ecology of community and neighborhood and risk for antisocial behavior. In A.E Essau (Ed.) *Conduct and oppositional defiant disorders- Epidemiology, risk factors, and treatment* (Chapter 5, pp. 117-136.). Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Güdücü Tüfekçi, F. (2015). Aile çocuk ilişkisi, S. Kuşuoğlu, B.C. Demirbağ (Eds). *Aile Temelli Sağlık Yaklaşımı*. (1. Baskı, ss.183-190), Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Gül, G. (2018). *Anne baba ile iletişimin, yakınlığın ve rol bilincinin ergenlerdeki benlik algısı ile birliktelik derecesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay, H. (2011). 5-6 Yas Grubu Çocuklarda Okula Uyum Ve Akran İlişkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36).
- Hailes, H.P., Yu, R., Danese, A., Fazel, S. (2019). Long-term outcomes of childhood sexual abuse: an umbrella review, *Lancet Psychiatry*, 6(10):830-839. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X).
- Harold, G. T., & Sellers, R. (2018). Annual research review: Interparental conflict and youth psychopathology: An evidence review and practice focused update. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 59(4), 374-402. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12893>.
- Hatun, Ş., Etiler, N., Gönüllü, E. (2003). Yoksulluk ve çocuklar üzerine etkileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(4), 251-260.
- Hofsten, C. V. (2009). Action, the foundation for cognitive development. *Scandina-*

- vian *Journal of Psychology*, 50(6), 617-623. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2009.00780.x>
- Houwen, S., Visser, L., van der Putten, A., & Vlaskamp, C. (2016). The interrelationships between motor, cognitive, and language development in children with and without intellectual and developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 53, 19-31. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2016.01.012>
- Humphreys, K.L. (2019). Future directions in the study and treatment of parent-child separation. *J Clin Child Adolesc Psychol.*, 48, 166-178. <https://doi.org/10.1080/15374416.2018.1534209>
- Iverson, J. M. (2010). Developing language in a developing body: The relationship between motor development and language development. *Journal of child language*, 37(2), 229. <https://dx.doi.org/10.1017%2FS0305000909990432>
- Jensen, S. K. G., Berens, A. E., & Nelson, C. A. (2017). Effects of poverty on interacting biological systems underlying child development. *Lancet Child Adolesc Health*, 1, 225-239.
- Kadir, A., Shenoda, S., &Goldhagen, J. (2019). Effects of armed conflict on child health and development: A systematic review, PLoS One, 16, 14(1):e0210071. doi: 10.1371/journal.pone.0210071.
- Kapci, E. G., Kucuker, S., & Uslu, R. I. (2010). How applicable are Ages and Stages Questionnaires for use with Turkish children?. *Topics in Early Childhood Special Education*, 30(3), 176-188. <https://doi.org/10.1177%2F0271121410373149>
- Karaçam, Z., Çakaloz, D.K., & Demir, R. (2021). The impact of adolescent pregnancy on maternal and infant health in Turkey: Systematic review and meta-analysis. *Gynecol Obstet Hum Reprod*, 50(4):102093. <https://doi.org/10.1016/j.jogoh.2021.102093>
- Karaimak, Ö. (2006). Psikolojik sağlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142.
- Kaya, N., & Taştan, N. (2020). Özgüven üzerine bir derleme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 297-312.
- Kaytez, N. (2020). Death and Effects on The Child. *Eurasian JHS*, 3(3), 171-176
- Keenan, K., & Shaw, D. (1997). Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. *Psychological bulletin*, 121(1), 95. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.121.1.95>
- Keenan, K., Loeber, R., & Green, S. (1999). Conduct disorder in girls: A review of the literature. *Clinical child and family psychology review*, 2(1), 3-19. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1023/A:1021811307364>
- Khan, B., & Avan, B. I. (2020). Behavioral problems in preadolescence: Does gender matter?. *PsyCh journal*, 9(5), 583-596. <https://doi.org/10.1002/pchj.347>
- Kim, G. M., Lim, J. Y., Kim, E. J., & Park, S. M. (2019). Resilience of patients with chronic diseases: A systematic review. *Health & social care in the community*, 27(4), 797-807. <https://doi.org/10.1111/hsc.12620>
- Kleinsorge, C., & Covitz, L.M. (2012). Impact of divorce on children: developmental considerations. *Pediatr Rev.*, 33(4), 147-154. <https://doi.org/10.1542/pir.33-4-147>
- Krattenmacher, T., Kuhne, F., Ernst, J., Bergelt, C., Romer, G., & Moller, B. (2012). Parental cancer: Factors associated with children's psychosocial adjustment-A systematic review. *J Psychosom Res.*, 72, 344-356. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2012.01.011>
- Kulaksız, A. (2018). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi.
- Kuzlu Ayyıldız, T., & Alkan, I. (2015). Toplumsallaşmada ailenin önemi. S. Kuşuoğlu, B.C. Demirbağ (Eds). Aile Temelli Sağlık Yaklaşımı. (1. Bakı, ss.109-119), Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Laurenzi, C.A., Gordon, S, Abrahams, N, du Toit, S., Bradshaw, M., Brand, A., Melendez-Tor-

- res, G.J., &.... Skeen, S. (2020). Psychosocial interventions targeting mental health in pregnant adolescents and adolescent parents: a systematic review. *Reprod Health*, 17(1):65. <https://doi.org/10.1186/s12978-020-00913-y>
- Lawrence, P.J., Murayama, K., & Creswell, K. (2019). Systematic review and meta-analysis: Anxiety and depressive disorders in offspring of parents with anxiety disorders. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 58(1), 46-60. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2018.07.898>.
- Lerner, R. M., Hess, L. E., & Nitz, K. (1990). A developmental perspective on psychopathology. In M. Hersen, & C. G. Last (Eds.), *Handbook of child and adult psychopathology: A longitudinal perspective* (pp. 9–32). Pergamon.
- Lloyd, S., & Operario, D. (2012). HIV risk among men who have sex with men who have experienced childhood sexual abuse: systematic review and meta-analysis. *AIDS Educ Prev*, 24, 228-241 <https://doi.org/10.1521/aeap.2012.24.3.228>.
- Lipari, R.N., & Van Horn, S.L. (2017). Children living with parents who have a substance use disorder. The CBHSQ Report: August 24, 2017. Center for Behavioral Health Statistics and Quality, Substance Abuse and Mental Health Services Administration, Rockville, MD.
- Liu, W.M., Forbat, L., & Anderson, K. (2019) Correction: Death of a close friend: Short and long-term impacts on physical, psychological and social well-being. *PLOS ONE* 14(5): e0218026. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0218026>.
- Liu, R.T. (2018). Childhood maltreatment and impulsivity: a meta-analysis and recommendations for future study. *J Abnorm Child Psychol*, 47(2):221-243. <https://doi.org/10.1007/s10802-018-0445-3>
- Mackenbach, J.P.(2011). Can We Reduce Health Inequalities? An Analysis Of The English Strategy (1997–2010). *J Epidemiol Community Health*, 65;568-575.
- Maniglio, R. (2011). The role of child sexual abuse in the etiology of suicide and non-suicidal self-injury. *Acta Psychiatr Scand*, 124, 30-41 <https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2010.01612.x>
- Maniglio, R. (2013). Child sexual abuse in the etiology of anxiety disorders: a systematic review of reviews. *Trauma Violence Abuse*, 14, 96-112. <https://doi.org/10.1177/1524838012470032>.
- Marvin-Dowle, K., & Soltani, H. (2020). A comparison of neonatal outcomes between adolescent and adult mothers in developed countries: A systematic review and meta-analysis. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*: X 6, 100109 3. <https://doi.org/10.1016/j.eurox.2020.100109>
- Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child development*, 85(1), 6-20. <https://doi.org/10.1111/cdev.12205>
- Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 12-31. <https://doi.org/10.1111/jftr.12255>
- Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7), 98. <https://doi.org/10.3390/children5070098>
- Masten, AS., & Narayan, JA. (2012). Child development in the context of disaster, war, and terrorism: pathways of risk and resilience, *Annual Review of Psychology*, 63 (2): 227–257. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100356>.
- Meng, X., Fleury, M. J., Xiang, Y. T., Li, M., & D'arcy, C. (2018). Resilience and protective factors among people with a history of child maltreatment: A systematic review. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 53(5), 453-475. <https://doi.org/10.1007/s00127-018-1485-2>
- Merikangas, K. R., He, J. P., Brody, D., Fisher, P. W., Bourdon, K., & Koretz, D. S. (2010). Prevalence and treatment of mental disorders among US children in the 2001–

- 2004 NHANES. *Pediatrics*, 125(1), 75-81. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-2598>
- Micco, J.A., Henin, A., Mick, E., Kim, S., Hopkins, C.A., Biederman, J., & Hirshfeld-Becker, D.R. (2009). Anxiety and depressive disorders in offspring at high risk for anxiety: a meta-analysis. *J Anxiety Disord.*, 23(8), 1158-64. <https://doi.org/10.1016/j.janx-dis.2009.07.021>.
- Menekşe, D., & Çınar, N. (2020). Anne Bebek Bağlanması. İçinde N.Çınar, S. Şahin (Eds.). Anne ve Çocuk Sağlığı İlk 1000 Gün.pp.425-451.
- Nelson, E. E., Jarcho, J. M., & Guyer, A. E. (2016). Social re-orientation and brain development: An expanded and updated view. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 17, 118–127. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2015.12.008>
- Obradović, J., Shaffer, A., & Masten, A.S. (2012). Risk in developmental psychopathology: Progress and future directions. In C. Mayes & M. Lewis (Eds.). *Cambridge handbooks in psychology. the cambridge handbook of environment in human development*. (pp. 35–57). Cambridge University Press.
- Ocakçı, A.F., & Karakoç, A. (2018). Çocuklarda uyum ve davranış sorunları ve hemşirelik yaklaşımı. İçinde Z. Conk, Z. Başbakkal, H.B. Yılmaz, B. Bolışık, B. (Eds.), *Pediatric hemşireliği* (2. baskı, ss.829-851), Akademisyen Kitabevi.
- Oh, D. L., Jerman, P., Marques, S. S., Koita, K., Boparai, S. K. P., Harris, N. B., & Bucci, M. (2018). Systematic review of pediatric health outcomes associated with childhood adversity. *BMC pediatrics*, 18(1), 1-19. <https://doi.org/10.1186/s12887-018-1037-7>
- Oudgenoeg-Paz, O., Volman, M. C. J., & Leseman, P. P. (2012). Attainment of sitting and walking predicts development of productive vocabulary between ages 16 and 28 months. *Infant Behavior and Development*, 35(4), 733-736. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2012.07.010>
- Patel, V., Araya, R., Chatterjee, S., Chisholm, D., Cohen, A., De Silva, M., ... & Van Ommeren, M. (2007). Treatment and prevention of mental disorders in low-income and middle-income countries. *The lancet*, 370(9591), 991-1005. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(07\)61240-9](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(07)61240-9)
- Pearce P., Dundas, R., Whitehead, M., & Taylor-Robinson, D. (2019). Pathways to inequalities in child health. *Arch Dis Child*, 104(10), 998-1003. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2018-314808>.
- Peleg-Oren, N., & Teichman, M. (2006). Young children of parents with substance use disorders (SUD): A review of the literature and implications for social work practice. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 6(1–2), 49–61. https://doi.org/10.1300/J160v06n01_03
- Pierce, M. C., Kaczor, K., Acker, D., Web, T., Brenzel, A., Lorenze, D.J., Young, A., & Thompson, R. (2017). History, injury, and psychosocial risk factor commonalities among cases of fatal and near-fatal physical child abuse, *Child Abuse & Neglect*, 69, 263-277
- Prinstein, M.J. & Giletta, M. (2020) Future Directions in Peer Relations Research. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49:4, 556-572, <https://doi.org/10.1080/15374416.2020.1756299>
- Romano, L. J., Hubbard, J. A., McAuliffe, M. D., & Morrow, M. T. (2009). Connections between parents' friendships and children's peer relationships. *Journal of social and personal relationships*, 26(2-3), 315-325. <http://dx.doi.org/10.1177/0265407509106720>
- Rose, J., Roman, N., & Mwaba, K. (2018). Circle of Security parenting program efficacy for improving parental self-efficacy in a South African setting: Preliminary evidence. *Journal of Psychology in Africa*, 28(6), 518-521. <https://doi.org/10.1080/14330237.2018.1523308>

- Rubin, K. H., Dwyer, K. M., Booth-LaForce, C., Kim, A. H., Burgess, K. B., & Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *The Journal of early adolescence*, 24(4), 326-356. <https://dx.doi.org/10.1177%2F0272431604268530>
- Rutter, M. (1999). Psychosocial adversity and child psychopathology. *Br J Psychiatry*, 174, 480-493. <https://doi.org/10.1192/bjp.174.6.480>
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A., (2009). Adolescent Substance Abuse. In *Kaplan and Sadock's concise textbook of child and adolescent psychiatry* (10th edn, pp. 171-176). Lippincott Williams & Wilkins.
- Sankır, H. (2013). Gençlerin sapmış davranışlara yönelmelerinde etiketlemenin ve başkalarıyla kıyaslamanın etkisi: Lise 11. sınıf gençliği örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1 (2): 148-171.
- Selvaraj, K. (2018). What's the Punchline?: Promoting Child and Teacher Resilience Through Pediatrician-Teacher Partnerships. *Pediatrics*, 141(1), e20173538. <https://doi.org/10.1542/peds.2017-3538>
- Siegel, A. W., & Scovill, L. C. (2000). Problem behavior: The double symptom of adolescence. *Development and Psychopathology*, 12, 763-793. <https://doi.org/10.1017/s0954579400004119>
- Sieh, D.S., Meijer, A.M., Oort, F.J., Visser-Meily, J.M.A., & Van der Leij, D.A.V. (2010). Problem behavior in children of chronically ill parents: A meta-analysis. *Clin Child Fam Psychol Rev*, 13, 384-397. <https://doi.org/10.1007/s10567-010-0074-z>
- Soliman, E.S., Mahdy, R.S., Fouad, H.A., Abbas, R.A., & Fayed, A. (2020). Multiple risk factors affecting childhood psychosocial dysfunction in primary school Egyptian children. *Middle East Curr Psychiatry*, 27, 16. <https://doi.org/10.1186/s43045-020-00023-2>
- Southwick, S. M., Sippel, L., Krystal, J., Charney, D., Mayes, L., & Pietrzak, R. (2016). Why are some individuals more resilient than others: the role of social support. *World Psychiatry*, 15(1), 77. <https://dx.doi.org/10.1002%2Fwps.20282>
- Sonuvar, B. (2011). Çocuk Ruh Sağlığı Yönünden Koruyucu Etkenler, A. Ekşi (Ed). Ben Hasta Değilim: Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü.(2. Baskı, ss. 82-86), Nobel Tıp Kitapevleri.
- Söner, O. (2019). *Ergenlerde benlik tasarımı ve benlik saygısı düzeylerinin sosyal medya beğenilmeme korkuları üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Spijkers, W., Jansen, D. E., & Reijneveld, S. A. (2013). Effectiveness of Primary Care Triple P on child psychosocial problems in preventive child healthcare: a randomized controlled trial. *BMC medicine*, 11(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/1741-7015-11-240>
- Stadelmann, S., Perren, S., Groeben, M., & Von Klitzing, K. A. I. (2010). Parental separation and children's behavioral/emotional problems: The impact of parental representations and family conflict. *Family process*, 49(1), 92-108. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2010.01310.x>
- Storksén, I., Arstad-Thorsén, A., Overland, K., & Brown, S. R. (2012). Experiences of daycare children of divorce. *Early Child Development and Care*, 182, 807-825. <https://doi.org/10.1080/03004430.2011.585238>
- Sychareun, V., Vongxay, V., Houaboun, S., Thammavongsa, V., Phummavongsa, P., Chaleunvong, K., & Durham, Jo. (2018). Determinants of adolescent pregnancy and access to reproductive and sexual health services for married and unmarried adolescents in rural Lao PDR: a qualitative study. *BMC Pregnancy Childbirth*, 18(1), 219. <https://doi.org/10.1186/s12884-018-1859-1>
- Sriyasak, A., Almqvist, A.L., Sridawruang, C., Neamsakul, W. & Häggström-Nordin, E. (2016). Struggling with motherhood and coping with fatherhood - A grounded

- theory study among Thai teenagers. *Midwifery*, 42:1-9. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2016.09.005>.
- Sümer, N. & Anafarta-Şendağ, M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 86-101.
- Şahan, K. (2008). *Algılanan öğretmen kabul-reddinin, benlik algısı, okul tutumu ve akademik başarı üzerindeki rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şener, Ş., & İşeri, E. (2011). Aile-Çocuk Etkileşimi, A. Ekşi (Ed). Ben Hasta Değilim: Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü. (2. Baskı, ss.23-32), Nobel Tıp Kitapevleri.
- Şişman F.N., Kolaç, N., & Gür, K. (2015). Ailede ihmal ve istismar. S. Kuğuoğlu, B.C. Demirbağ (Eds). Aile Temelli Sağlık Yaklaşımı. (1. Baskı, ss.291-301), Akademisyen Tıp Kitapevi.
- Tam, C.L., Lee, T.H., Kumarasuriar., & Har, W.M. (2012). Parental authority, parent-child relationship and gender differences: A study of college students in the Malaysian context. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 6(2), 182-189.
- Theunissen, M. H., Vogels, A. G., & Reijneveld, S. A. (2012). Work experience and style explain variation among pediatricians in the detection of children with psychosocial problems. *Academic pediatrics*, 12(6), 495-501. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2012.07.004>
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- Turner, S.M., Beidel, D.C., & Costello, A. (1987). Psychopathology in the offspring of anxiety disorders patients. *J Consult Clin Psychol*, 55, 229-235. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.55.2.229>
- Torun, F. (2017). Ebevene yabancılaşma sendromu çekişmeli boşanmalarda ve velayet savaşlarında. Psikonet yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2018). İnsan haklarını inceleme komisyonu mülteci hakları alt komisyonu göç ve uyum raporu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>. (Erişim Tarihi: 01.06.2021)
- UNICEF; Dünya Çocuklarının Durumu (2019). https://www.unicefturk.org/yazi/unicef-dunyanin-en-dezavantajli-cocuklarini-yoksulluk-egitimsizlik-ve-erken-olumler-bekliyor?gclid=EA1aIQobChMI6ICnu4zA6wIVEoFQBh26nwrHEAAYAS-AAELvUPD_BwE.
- Unicef (2010). Türkiye'de Çocuk İstismarı Ve Aile İçi Şiddet Araştırması - Özet Raporu 2010, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuk-istismari-ve-aile-i%C3%A7i-%C5%9Fiddet-ara%C5%9Firmasi-%C3%B6zet-raporu-2010>
- Unicef (2020). Levels And Trends In Child Malnutrition. <https://www.unicef.org/media/69816/file/Joint-malnutrition-estimates-2020.pdf>
- Van de Poel, E., O'Donnell, O., & Van Doorslaer E. (2007). Are urban children really healthier? Evidence from 47 developing countries. *Social Science & Medicine*, 65 (10), . 1986-2003. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.06.032>.
- van Tuijl, L.A., de Jong, P.J., EstherSportel B., Hullu, E. ve Nauta, M.H. (2014). Implicit and explicit self-esteem and their reciprocal relationship with symptoms of depression and social anxiety: A longitudinal study in adolescents. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45 (1): 113-121. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2013.09.007>

- Vogels, A. G., Crone, M. R., Hoekstra, F., & Reijneveld, S. A. (2009). Comparing three short questionnaires to detect psychosocial dysfunction among primary school children: A randomized method. *BMC Public Health*, 9(1), 1-12. <http://dx.doi.org/10.1186/1471-2458-9-489>
- Wlodarczyk, O., Schwarze, M., Rumpf, H.J., Metzner, F., & Pawils, S. (2017). Protective mental health factors in children of parents with alcohol and drug use disorders: A systematic review. *PLoS. One*. 12(6):15, Article ID e0179140. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0179140>.
- Willems, R. M., & Hagoort, P. (2007). Neural evidence for the interplay between language, gesture, and action: A review. *Brain and language*, 101(3), 278-289. <https://doi.org/10.1016/j.bandl.2007.03.004>
- World Health Organization. (2017). Policy brief. Geneva: The double burden of malnutrition. Retrieved from <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/255413/WHO-NMH-NHD-17.3-eng.pdf;jsessionid=6CC6C4506E1E43112CD1EF845AC-C99A1?sequence=1>
- Yavuzer (2008).Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitapevi (31. Basım).
- Yavuzer (2018). Çocuk ve Suç. Remzi Kitapevi (18.basım).
- Yiğit, R., Ügücü, G., & Kaya, S. (2018). Yoksulluk: Çocuk Sağlığını Tehdit Eden Bir Durum. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2 (2) , 83-98. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/amusbfd/issue/37565/389115>
- Yoldaş, C. & Demircioğlu, H. (2019). Çocukluk ve ergenlik döneminde psikososyal risk faktörleri ve koruyucu unsurlar. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 18(1), 40-48.
- Yurdakök, K. (2010). Çocuk istismar ve ihmali, tanım ve risk faktörleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32 (4), 423-434.
- Zemp, M., Bodenmann, G., & Mark Cummings, E. (2016). The significance of interparental conflict for children: Rationale for couple-focused programs in family therapy. *European Psychologist*, 21(2), 99–108. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000245>